

Посилення спроможності активістів
українського Сходу впливати на
процеси відновлення регіону (III фаза)

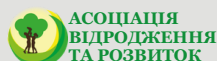
avtr.com.ua

POLICY BRIEF 2026

ПІДСУМКИ “СТУДІЇ СХОДУ”

за підтримки
Міжнародного фонду
“Відродження”

DIY4Change

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

*За результатами консультаційних сесій «Студії Сходу»:
Черкаси, Дніпро, Львів, Івано-Франківськ, Ужгород, Київ*

ГОЛОВНІ ПІДСУМКИ

- Сотні тисяч людей з Донецької та Луганської областей сьогодні живуть по всій Україні. Десятки їхніх громад працюють в екзилі: рада є, а міста під нею — немає.
- Ми зібрали 184 учасника/ці у шести містах щоб розібратись: що заважає їм впливати на майбутнє свого регіону і що вони готові зробити самі.
- З'ясували: люди не відпустили Схід (96%) і готові його відновлювати (96%). Але вони втомлені (74%) і розпорошені (64%). Вони не просять грошей — просять зрозумілих правил, доступу до рішень і видимого результату.
- Головний висновок: згуртованість цієї спільноти — не «гуманітарна тема», а умова того, чи буде кому повертатися і відбудовувати. Реінтеграція починається до деокупації.

184

учасники у 6
містах

909

названих
викликів

665

ідей і
пропозицій

114

покрокових
планів

96%

готові
відновлювати
Схід

1. РЕЛОКОВАНА СПІЛЬНОТА

Уявіть місто, яке існує, але його не можна знайти на карті доступної України. Його рада ухвалює рішення, його ЦНАП видає довідки, його вчителі ведуть уроки — все це відбувається за сотні кілометрів від самого міста, у Дніпрі, Ужгороді чи Черкасах. А мешканці цього міста розселені по десятках інших міст. Це і є релокована громада — або, як ще кажуть, громада в екзилі, громада без території.

Звичайна громада тримається на території: люди зустрічаються на площі, у школі, в черзі до ЦНАПу, і спільнота відтворюється сама собою. Громада без території тримається лише на зв'язках між людьми — чатах, зустрічах, спільній пам'яті, звичці допомагати своїм. Якщо ці зв'язки рвуться, громада зникає задовго до того, як повернеться її територія. Саме тому питання згуртованості тут — не про «культурні заходи», а про існування.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) — люди, які виїхали з дому через війну, але залишилися в Україні. З Донеччини та Луганщини таких — сотні тисяч, які виїжджали двома хвилями: у 2014 і у 2022 роках.

Релокована громада (громада в екзилі), громада, чия територія окупована або надто небезпечна, а її органи влади (рада, виконком, ЦНАП) переїхали й працюють з іншого міста. Мешканці громади при цьому розселені по всій країні.

Приймаюча громада, населені пункти, де переміщені люди живуть зараз.

Інструменти громадської участі (ІГУ) - усі законні способи, якими житель може вплинути на рішення влади: звернення, петиція, громадські слухання, бюджет участі тощо.

Гібридний формат — коли один і той самий ІГУ доступний і онлайн, і наживо.

Реінтеграція, повернення деокупованих територій і людей у повноцінне життя країни. Йдеться не лише про дороги й будинки, а й про те, як заново житимуть поруч ті, хто виїхав, хто залишився і хто пережив окупацію.

2. ЩО ТАКЕ «СТУДІЇ СХОДУ»

Діалоговий майданчик якій зібрав учасників/ць на консультаційні сесії. У кожному з шести міст — по 30 вихідців із Донеччини та Луганщини обох хвиль переміщення: працівники релокованих і приймаючих органів влади (58%), активісти, члени Рад ВПО та громадські організації (33%), релокований бізнес (9%). Разом — 226 зареєстрованих і 184 учасники.

За один робочий день кожна група проходила чотири кроки:

- Назвати проблеми/виклики. Не «все погано», а конкретно: що саме заважає впливати на рішення? Так з'явилося 909 пропозицій.
- Запропонувати рішення. Що можна зробити — самим, разом з місцевою владою, або на рівні держави? 665 пропозицій ідей.
- Перевірити на реалістичність. Чи є ресурси, чи це в чиїхось повноваженнях, чи доступно всім, чи проживе після завершення проєкту?
- Скласти план. Перший крок, відповідальний, інструмент, партнери, рік. Так 114 ідей стали планами.

Далі експертна група (17 осіб, серпень 2026) критично оцінили основні результати аналітичного звіту. Усе описане нижче, спирається на ці дані. Маємо застереження: це портрет активної частини спільноти — тих, хто прийшов, — а не всіх переміщених людей. Але саме активна частина і є тією, з якою можна працювати у плануванні відновлення та відбудови українського Сходу.

3. ЧОМУ ЗГУРТОВАНІСТЬ ВАЖЛИВА

- **Без зв'язків громада зникає раніше, ніж повернеться територія**

Люди, які зберігають зв'язок між собою, — це і є громада: вони зберігають інституційну, культурну пам'ять, знають, хто де живе і кому що потрібно. Якщо за роки очікування ці люди остаточно залишаться у шести містах, повертатися буде нікому «як громаді» — лише окремим сім'ям, які між собою вже не знайомі.

- **Голос Сходу**

Майже половину названих проблем (44%) громада не може вирішити сама — це житло, компенсації, статуси, реєстри, законодавство. Такі питання вирішуються тільки на рівні держави. Але розпорошена спільнота не має того, хто говорив би від її імені:

«Відсутність об'єднаної спільноти Сходу взагалі для адвокаційних питань»

Згуртованість перетворює сотні окремих звернень без відповіді на один сформульований порядок денний, з яким можна приходити до уряду.

- **Зв'язок між людьми з різним досвідом**

Коли почнеться повернення, поруч опиняться люди з дуже різним досвідом: ті, хто виїхав у 2014-му, ті, хто у 2022-му, ті, хто пережив окупацію, і ті, хто ніколи не виїжджав. Найбільший ризик цього моменту — суперечка «хто має більше права» на житло, посади, легітимність. Люди, які роками тримали зв'язок і зі своєю громадою, і з приймаючою, — природні посередники цього повернення. Якщо вони втратять зв'язки зараз, посередників не буде.

- **Згуртованість — це профілактика конфлікту**

Ми зафіксували три лінії напруги: між ВПО 2014 і 2022 років, між переміщеними людьми і жителями приймаючих громад, між жителями і владою. У всіх трьох спільний корінь — не брак грошей, а нерівність статусів: правових, символічних, «стажу» переміщення. Спільнота, яка згуртовується сьогодні на рівних умовах, завтра має менше причин для конфлікту.

4. ЩО МИ ПОБАЧИЛИ

4.1 Схід не відпустили

96% учасників і сьогодні вважають себе частиною Сходу України — через два, чотири, дванадцять років після виїзду. Ще 96% готові особисто брати участь у його відновленні.

Не «підтримують ідею», а готові робити щось самі.

4.2 Люди живуть у двох громадах одночасно

62% водночас відчують себе частиною громади, в якій живуть зараз. Це люди з подвійною належністю: до громади походження і до громади, що їх прийняла. Відчуття себе частиною нової громади лише демонструє адаптацію людини в поточних умовах і не означає розриву з громадою походження.

Цей результат не є однозначним маркером того, що люди планують залишитися назавжди. Він потребує додаткового дослідження та подальшої деталізації: необхідно розмежовувати соціально-побутову адаптацію (участь у житті громади, що прийняла) та довгострокові життєві стратегії (наміри щодо повернення після зміни безпекової чи економічної ситуації).

4.3 Головна перешкода — втома, а не байдужість

Коли ми запитали, що найбільше заважає бути активним, 74% назвали психологічну втому і зосередженість на виживанні. Це більше, ніж відсутність механізмів впливу (49%).

- «Люди зайняті виживанням»
- «Постійний стан виживання і затягнутий військовий стан не дозволяє людям бути більш активними»

Практичний наслідок: ще одна рада чи платформа сама по собі не спрацює. Без психологічної підтримки жоден інструмент участі не має на що спертися.

4.4 Спільнота розпорошена

64% учасників назвали розпорошеність спільноти однією з головних перешкод. А всередині спільноти проходять розломи.

Перший розлом — між тими, хто виїхав у 2014-му, і тими, хто у 2022-му:

- «Різне сприйняття війни 2014 року та 2022 року. Тепер нас не розуміють. Виникло декілька секторів ВПО»
- «Довідки ВПО 2014 не підтягуються в деяких реєстрах, і це заважає використовувати цифрові інструменти»

4. ЩО МИ ПОБАЧИЛИ

Другий розлом — з приймаючою громадою:

- «Нас не розглядають, тільки як робочу силу»
- «Коли ми приїхали в приймаючу громаду, створили свій простір, щоб інтегруватись у нову громаду. Але ні ВПО це не потрібно, ні місцевим не потрібно»

Показово, що майже всі ці тріщини мають юридичну або статусну природу: різні довідки, різні права, різне ставлення. **Їх можна прибрати рішенням, а не благодійністю.**

4.5 Люди звертаються до влади — і не бачать вирішення

Найчастіша скарга на владу — не «нема куди звернутися», а «звернувся і нічого не сталося». Формальна відписка руйнує довіру швидше, ніж мовчання.

«Затягування часу вирішення проблем жителів, з якими вони звертаються до влади. Це блокує проблематику і зневірює людей»

Коли ми запитали, що змушує довіряти інструменту участі, відповіді були такі: видимий результат — 73%, публічний звіт влади про виконання — 60%, зручність застосування — 53%, який отримав останнє місце. **Людям потрібен не гарний інтерфейс, а відповідь на запитання «що сталося з моїм голосом?».**

4.6 Цифрові інструменти

«Цифровий розрив» — найчастіша тема з усіх 909 пропозицій проблем/викликів (11%). Але діє він у два боки. Людину 60+ без смартфона онлайн-формат виключає:

«Люди старшого віку одразу відсіюються, вони не всі мають смартфони»

А для людини з інвалідністю онлайн — часто єдиний спосіб взагалі взяти участь:

«Для людей з інвалідністю, навпаки, цифровізація є більш зручною, ніж фізично добратись до ОМС»

Тому 88% учасників вважають правильним лише змішаний формат, і в своїх планах вони самі, без підказки, ставили поруч онлайн-звернення і живу зустріч. **Висновок простий: кожен інструмент має існувати у двох формах.**

4. ЩО МИ ПОБАЧИЛИ

4.7 Спільнота поводить як партнер

Коли учасників просили назвати проблеми, 44% проблем/викликів вони адресували державі. Коли тих самих людей просили запропонувати рішення, більше половини (55%) вони сформулювали на рівні власної громади. Тобто беруть на себе те, що можуть, а «нагору» передають лише те, чого справді не вирішать самі.

Із 665 пропозицій ідей 114 доведено до плану з першим кроком, відповідальним і роком. І коли ми запитали, чого бракує, щоб просувати ці рішення, гроші назвали лише 4%. Решта — методики, майданчики для розмови з владою, супровід. Наприкінці 100% учасників підсумкового опитування сказали, що готові працювати далі.

4.8 Люди пропонують, як триматися разом

Серед 665 пропозицій ідей багато тих, що не потребують значного фінансування і дуже конкретних способів згуртувати спільноту — і всередині, і з приймаючою громадою:

- Гастрономічний фестиваль «Смак дому» і кулінарні батли громад — коли смак борщу по-луганськи стає приводом познайомитися з місцевими жителями.
- Футбольна команда 50/50 з місцевих і переміщених; «Кольорові позитивні п'ятниці» — місцеві та ВПО в одязі одного кольору проводять разом час з користю, обмінюючись культурою.
- «Кава з мером» і «Чай з чиновником» — регулярні неформальні зустрічі з владою; ідея «на один день помінятися місцями».
- Віртуальна «Алея Слави громади, віртуальний музей Сходу, акція «Перша вишиванка» для новонароджених — способи зберегти пам'ять і ідентичність без території.
- Хаб громади — як «єдине вікно» для документів, допомоги і просто зустрічей — щоб у кожній області був хоча б один.
- Тристоронні зустрічі переміщених людей із владою своєї та приймаючої громади і форум-театр для розбору болючих питань простою мовою — обидві ідеї увійшли до ТОП-10 спільноти.

Жодна з цих ідей не потребує великих бюджетів, але не вистачає організаційної спроможності і наполегливості. А активісти мають психологічну втому і зосередженість на виживанні.

5. ЩО З ЦИМ РОБИТИ

56% учасників бачать роль громадськості у відновленні партнерською: разом визначати проблеми/виклики, разом розробляти й виконувати ідеї/рішення, разом оцінювати результат. Тому і пропозиції — партнерські, для трьох адресатів.

КОМУ	ЩО ЗРОБИТИ	НАВІЩО — ПРОСТИМИ СЛОВАМИ
Держава: уряд, міністерства, автори нової Стратегії розвитку громадянського суспільства	- Визнати релоковані спільноти Сходу партнером у відновленні, а не лише категорією отримувачів допомоги. - Закріпити в законі статус релокованої громади. - Зрівняти права ВПО 2014 і 2022 років; допомогу давати за потребою, а не за «роком виїзду». - Узаконити дистанційні й гібридні форми громадської участі для громад, чиї території окуповані.	Спільнота вже сформулювала список того, що може вирішити тільки держава, — 44% усіх названих проблем. Нерівність статусів — головне джерело розколів усередині спільноти, і зняти її можна законом, а не грошима. Вирішення цих питань заплановано у законопроектах напрацьованих консорціумом.
Обласні адміністрації та місцева влада (своя і приймаюча)	- Перейти від «прийому скарг» до регулярного прийому готових пропозицій від Рад ВПО та громадських організацій. - Показувати людям, що сталося з їхнім зверненням: статус, строк, результат, публічний звіт. - Кожен інструмент участі — у двох формах: онлайн і наживо (хаб, староста, паперова форма).	Люди перестають звертатися не тому, що немає куди, а тому, що не бачать вирішення. Довіру тримає видимий результат (73%) і публічна звітність (60%), а не зручний застосунок. Спільнота бачить в обласній адміністрації партнера, а не винуватця, — цим варто скористатися.
Донори та громадські організації	- Підтримати мережу 184 учасників у 6 містах: модерація, спільні завдання, супровід їхніх 114 планів, навчання. - Фінансувати не лише великі платформи, а й малі проєкти згуртованості: фестивалі, зустрічі, хаби, спільні толоки з місцевими. - Зробити психологічну підтримку частиною будь-якої програми участі, а не окремим «додатком».	Мережа вже існує, і люди сказали «так» подальшій роботі. Але без спільних завдань вона зникне до моменту повернення. Це довгострокова інвестиція в реінтеграцію, яку потрібно робити.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ

Громада в екзилі — громада без території — можлива доти, доки вона тримається на зв'язках між людьми. «Студії Сходу» показали, що ці зв'язки живі: люди не відпустили Схід, готові працювати, вміють домовлятися і планувати. Але вони втомлені, розділені статусами і не бачать наслідків своїх зусиль. Усе це вирішується — і простіше, ніж здається.

Спільнота, яка збереже голос, зв'язки і довіру сьогодні, зможе повернутися і відновлювати завтра. Наше завдання — не дати їй розсіятися, а навпаки посилити її спроможність.

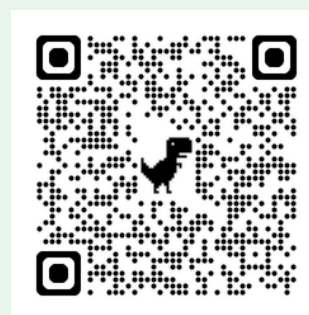

Повний аналітичний звіт

методологія, дані по містах і секторах, профілі інструментів участі, рекомендації

Додатки

анкети, усі 909 проблем і 665 ідей, 114 планів

ПОСІБНИК “СТУДІЇ СХОДУ” 2025

ПРО ПРОЄКТ

Консультаційні сесії проведено за методологією DIY4Change, яка затверджена Радою Європи, у 6 містах у квітні–червні 2026 року. Дослідження проведено ГО «Асоціація «Відродження та розвиток» у межах проєкту «Посилення спроможності активістів українського Сходу впливати на процеси відновлення регіону (III фаза)» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження».

У співпраці з ВГО «Асоціація самоорганізації населення», ГО «Центр політико-правових реформ» та ГО «Громадська ініціатива Луганщини». «Студії Сходу» доповнюють напрацювання партнерів — «Путівник із впровадження дистанційних та гібридних форм участі» та платформу #ProСхід. Усі відсотки характеризують активну частину спільноти, що взяла участь у сесіях, а не всіх ВГО. Цитати учасників наведено дослівно, без редагування.

ГО «Асоціація
«Відродження та розвиток»

avtr.com.ua

